

Postanowienie z dnia 21 lipca 2000 r.

I PKN 451/00

Ocena dopuszczalności ugody sądowej według kryterium słusznego interesu pracownika (art. 469 KPC) powinna być dokonana przez porównanie treści ugody (ustalonej według kryteriów wskazanych w art. 65 KC) z przysługującymi pracownikowi roszczeniami wynikającymi z przytoczonych przez niego okoliczności faktycznych.

Przewodniczący SSN Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 21 lipca 2000 r. sprawy z powództwa Ewy B. przeciwko Agencji Ratalnej Sprzedaży A. S.A. Zakładowi Pracy Chronionej w W. o ustalenie, na skutek kasacji powódki od postanowienia Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia 28 lutego 2000 r. [...]

p o s t a n o w i ł:

u c h y l i ć zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy dla Wrocławia Śródmieścia postanowieniem z 27 stycznia 2000 r. [...] umorzył postępowanie na podstawie art. 355 § 1 KPC w związku z zawarciem przez strony ugody sądowej. Powódka Ewa B. domagała się przywrócenia jej do pracy w pozwanej Agencji Ratalnej Sprzedaży A. S.A. Zakładzie Pracy Chronionej w W., twierdząc, że doszło do niewłaściwego rozwiązania z nią przez pracodawcę umowy o pracę z dniem 30 czerwca 1999 r. w związku z utratą przez nią statusu osoby niepełnosprawnej. W toku postępowania przed Sądem pierwszej ins-

tancji w dniu 27 stycznia 2000 r. strony zawarły ugodę sądową, na mocy której strona pozwana zobowiązała się „anulować swoje dotychczasowe świadectwo pracy z dnia 30 czerwca 1999 r. w ten sposób, że stosunek pracy z powódką (...) rozwiązuje się na mocy wypowiedzenia ustawowego przez zakład pracy i rozwiązuje się z dniem 30 września 1999 r.”. Ponadto strona pozwana zobowiązała się wypłacić powódce „tytułem odszkodowania kwotę 1.230 zł netto (...) do dnia 15 lutego 2000 r. , w przypadku zwłoki z ustawowymi odsetkami do dnia zapłaty”, na co powódka wyraziła zgodę i zobowiązała się „z tego tytułu nie wnosić żadnych roszczeń do strony pozwanej”. Strona pozwana zobowiązała się wydać powódce nowe świadectwo pracy w terminie trzech dni.

Umarzając postępowanie Sąd Rejonowy uznał, że zawarta przez strony ugoda sądowa nie jest sprzeczna z prawem i zasadami współżycia społecznego i nie zmierza do obejścia prawa (art. 223 § 1 i 2 KPC w związku z art. 203 § 4 KPC), a przez to jest dopuszczalna.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu postanowieniem z 28 lutego 2000 r. [...] oddalił zażalenie powódki na postanowienie Sądu Rejonowego. W zażaleniu (nazwanym błędnie apelacją) powódka uchyliła się od skutków oświadczenia woli zawartego w ugodzie jako złożonego na skutek wprowadzenia jej w błąd. Wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia o umorzeniu postępowania i zasądzenie na jej rzecz od strony pozwanej wynagrodzenia-odszkodowania za trzy miesiące – lipiec, sierpień i wrzesień 1999 r. - oraz ekwiwalentu za urlop za „dalsze” miesiące. Powódka zarzuciła „zawartej ugodzie zaproponowanej przez Sąd”, że przedłużając okres wypowiedzenia umowy o pracę o dalsze trzy miesiące, pomija należne powódce za ten okres wynagrodzenie oraz dalszy proporcjonalny ekwiwalent za urlop. Ugoda nie określa wyraźnie, że przewidziane w niej dla powódki odszkodowanie w kwocie 1.230 zł rekompensuje tylko utratę pracy, a brzmienie ugody sugeruje, że powódka zrzekła się należnego jej wynagrodzenia za pracę w dalszych trzech miesiącach okresu wypowiedzenia.

Oddalając zażalenie Sąd Okręgowy stwierdził, że ugoda sądowa jako czynność procesowa wywołuje również skutki w zakresie prawa materialnego (art. 917 KC). Strona czynności prawnej może skutecznie uchylić się od złożonego oświadczenia woli, jeżeli wykaże, że było ono dotknięte jedną z wad wymienionych w art. 82 i nast. KC. Powódka w zażaleniu twierdzeń takich nie zgłosiła. Błąd przy ugodzie musi się odnosić nie do treści zawartej ugody, lecz do stanu faktycznego, który

strony uważały za niewątpliwy (art. 918 KC). Błędne wyobrażenie o stanie faktycznym musi istnieć po obu stronach ugody. Błąd jednej ze stron ugody nie daje możliwości uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli. Stan faktyczny sprawy był niewątpliwy między stronami. Powódka nie może skutecznie powoływać się na złożenie oświadczenia woli pod wpływem błędu. Zarzuty powódki co do treści ugody Sąd Okręgowy ocenił jako nieuzasadnione. Powódka działała z udziałem pełnomocnika procesowego i wraz z nim zapoznała się z treścią ugody, a następnie wraz z pełnomocnikiem ugodę podpisała. W ocenie Sądu Okręgowego akceptacja treści ugody przez Sąd Rejonowy nie naruszała w tych warunkach art. 203 § 4 KPC i art. 469 KPC.

Kasację od postanowienia Sądu Okręgowego wniosła powódka. Jako podstawę kasacji skarżąca wskazała naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie art. 212, art. 223, art. 468 i art. 469 KPC, „w stopniu istotnie wpływającym na wynik sprawy”. Powódka wniosła o uchylenie postanowienia Sądu Rejonowego-Sądu Pracy dla Wrocławia Śródmieścia umarzającego postępowanie na skutek zawarcia ugody oraz postanowienia Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu oddalającego zażalenie powódki i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu kasacji wskazano, że zawarta w dniu 27 stycznia 2000 r. ugoda sądowa narusza słuszne interesy powódki jako pracownika, a poza tym powódka podpisała ją w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Sama treść ugody wskazuje, zdaniem skarżącej, na pokrzywdzenie powódki, albowiem „jeżeli zostało przyjęte, że stosunek pracy został rozwiązany między stronami za trzymiesięcznym wypowiedzeniem pracy przez pozwanego, to nie było żadnej podstawy, aby pracownik miał otrzymać wynagrodzenie tylko za jeden miesiąc, a nie za cały okres wypowiedzenia, a także został pozbawiony wypłaty za połowę urlopu za bieżący rok (połowę ekwiwalentu otrzymał)”. Według twierdzeń kasacji powódka jest osobą chorą, od lipca 1999 r. trzy razy dziennie musi przyjmować lekarstwo, które osłabia świadomość i wolę pacjenta. W związku ze swoim stanem psychofizycznym powódka wymagała większej uwagi ze strony Sądu pierwszej instancji, który przed nakłanianiem jej do zawarcia ugody powinien był ją przesłuchać informacyjnie, a następnie spytać, czy rozumie ugodę i zdaje sobie sprawę z tego, że zostanie bez zatrudnienia z jednomiesięcznym odszkodowaniem. Powódka po kilku dniach zorientowała się, że podpisana przez nią ugoda jest dla niej krzywdząca. Powódka sama sporządziła zażalenie na postanowienie umarzające

postępowanie i z tej przyczyny nie podała, że zawierając ugodę nie zdawała sobie sprawy z jej treści i skutków, bowiem miała w tym dniu bardzo poważne zaburzenia fizyczne i psychiczne, które nie pozwalały jej na działanie z pełnym rozeznanie. Była pod wpływem silnego leku zaburzającego świadomość przyjmowanego na zalecenie lekarza psychiatry w związku ze schorzeniami nerwowymi. W uzasadnieniu kasacji podniesiono również, że powódka jest osobą niepełnosprawną fizycznie i psychicznie, nie potrafiącą podejmować racjonalnych decyzji. Do kasacji powódka dołączyła zaświadczenia o swoim stanie zdrowia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja do Sądu Najwyższego przysługuje od orzeczeń wydanych przez sąd drugiej instancji i kończących postępowanie w sprawie (art. 392 § 1 KPC). Skoro Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną jako środek odwoławczy od orzeczenia sądu drugiej instancji, to w skardze takiej można podnosić jedynie zarzuty przeciwko uchybieniom, które miały miejsce w postępowaniu przed tym sądem, nie zaś przeciwko naruszeniom prawa przez sąd pierwszej instancji, chyba że chodzi o uchybienia, które sąd powinien brać pod rozwagę z urzędu w każdej instancji albo które zostały zakwestionowane w kasacji pośrednio, poprzez postawienie sądowi drugiej instancji zarzutu naruszenia przepisów o rozpoznawaniu środków odwoławczych od orzeczeń sądu pierwszej instancji (czyli przepisów o postępowaniu apelacyjnym lub zażaleniowym). W rozpoznawanej sprawie nie mamy do czynienia z żadną ze wskazanych sytuacji, a w związku z tym zawarte w kasacji zarzuty naruszenia art. 212 KPC i art. 468 KPC są nieuzasadnione.

Istota czynności wyjaśniających, o jakich stanowi art. 468 KPC, realizuje się tylko na etapie wstępnego badania sprawy bezpośrednio po jej wniesieniu do sądu, a zatem tylko przed sądem pierwszej instancji. Przepis ten ma zastosowanie tylko wtedy, gdy na potrzebę podjęcia tych czynności wskazują wyniki wstępnego badania sprawy; badania takiego dokonuje przewodniczący niezwłocznie po wniesieniu sprawy (art. 467 § 1 KPC). Sama treść przytoczonych przepisów wskazuje na to, że mają one zastosowanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Zarzut naruszenia art. 468 KPC przez sąd drugiej instancji nie może być zatem skutecznie podniesiony w kasacji, ponieważ sąd ten z założenia przepisu tego nie stosuje.

Podobnie zarzut naruszenia art. 212 KPC jest nieuzasadniony w rozpoznawa-

nej sprawie. Chociaż przepis ten co do zasady może być stosowany w postępowaniu przed sądem drugiej instancji (przede wszystkim w postępowaniu apelacyjnym, zgodnie z art. 391 KPC) - skoro również na tym etapie postępowania przeprowadzane są dowody i pewne istotne okoliczności sprawy mogą wymagać wyjaśnienia poprzez informacyjne wysłuchanie stron także przy rozpoznawaniu apelacji - to z uzasadnienia kasacji wynika, że skarżąca wyraźnie zarzut naruszenia tego przepisu odnosi do postępowania przed Sądem Rejonowym, który przed nakłanianiem stron do ugody powinien był – jej zdaniem – przesłuchać ją informacyjnie i wyjaśnić istotne okoliczności dotyczące jej zdrowia i stanu świadomości w chwili zawierania ugody, a czynności tych zaniechał. Sąd Okręgowy rozpoznawał sprawę w postępowaniu zażaleniowym, bez wyznaczania rozprawy i bez prowadzenia postępowania dowodowego, a więc tym bardziej nie było miejsca na stosowanie przez ten Sąd art. 212 KPC. Jak wynika z powyższych rozważań, w rozpoznawanej sprawie zarzuty naruszenia art. 212 KPC i art. 468 KPC nie mogły zostać skutecznie podniesione w kasacji, skoro odnosiły się do postępowania przed Sądem Rejonowym.

Kasacja jest natomiast uzasadniona w związku z naruszeniem przez Sąd Okręgowy art. 469 KPC, przez jego niezastosowanie, co miało istotny wpływ na wynik sprawy. Wskazany w kasacji art. 469 KPC, a także art. 223 KPC (dokładniej art. 223 § 2 KPC, zgodnie z którym do ugody sądowej stosuje się odpowiednio przepis art. 203 § 4 KPC), regulują materialnoprawne przesłanki ważności ugody sądowej i jednocześnie kryteria sądowej oceny dopuszczalności zawarcia ugody jako czynności materialnoprawnej. Zawarcie ugody w toku postępowania przed sądem jest aktem prawnym, na który składają się dwa elementy: materialnoprawny i procesowy. Ugoda sądowa jest czynnością procesową dokonaną w formie przewidzianej prawem procesowym, które wiąże z tą czynnością zamierzony przez strony skutek w postaci wyłączenia dalszego postępowania sądowego co do istoty sporu i umorzenia postępowania. Jednocześnie zawarte w treści ugody porozumienie co do istniejącego między stronami stosunku prawnego ma charakter zgodnego oświadczenia woli, a więc czynności prawnej zmierzającej do wywołania skutków w dziedzinie prawa materialnego, w tym zakresie zawarte przed sądem porozumienie jest ugodą w rozumieniu art. 917 KC (uchwała pełnego składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z dnia 20 grudnia 1969 r., III PZP 43/69, OSNCP 1970 z. 3, poz. 40). Oświadczenia materialnoprawne i procesowe stron zawarte w ugodzie sądowej ocenia się według przepisów tej gałęzi prawa, do której oświadczenie należy. Prawo

materialne normuje ważność i skuteczność oświadczeń woli stron składających się na umowę cywilnoprawną zawartą w ugodzie, a ważność i skuteczność wyrażonych w niej oświadczeń procesowych zmierzających do umorzenia postępowania ocenia się według prawa procesowego. Do czasu prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie, w której zawarta została ugoda sądowa, możliwe jest rozważanie nie tylko skutków procesowych zawarcia ugody, w tym zwłaszcza umorzenia postępowania, ale także poddanie badaniu jej skutków materialnoprawnych, a w tym aspekcie jej dopuszczalności i ważności. Ocena ważności ugody sądowej powinna być dokonywana w świetle przesłanek przewidzianych w art. 203 § 4 KPC (w związku z art. 223 § 2 KPC), który to przepis ma charakter nie tylko procesowy, ale również materialnoprawny (por. wyrok SN z dnia 17 lipca 1984 r., II CR 214/84, OSNCP 1985 z. 4, poz. 52). W sprawach z zakresu prawa pracy dodatkową przesłankę oceny ważności ugody sądowej przewiduje art. 469 KPC. Zgodnie z art. 203 § 4 KPC (w związku z art. 223 § 2 KPC) sąd może uznać za niedopuszczalne zawarcie ugody, gdy okoliczności sprawy wskazują, że czynność ta jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa. Zgodnie z art. 469 KPC w sprawie z zakresu prawa pracy sąd uzna zawarcie ugody za niedopuszczalne także wówczas, gdy czynność ta naruszał słuszny interes pracownika. Ocena ważności ugody sądowej zawartej w rozpoznawanej sprawie powinna być dokonana według następujących kryteriów: 1) czy czynność ta jest zgodna z prawem, 2) czy jest zgodna z zasadami współżycia społecznego, 3) czy nie zmierza do obejścia prawa oraz 4) czy nie narusza słusznego interesu pracownika (w tym przypadku powódki, gdyż tylko ona w omawianej ugodzie występowała z pozycji pracownika). Ugoda sądowa, która nie spełnia wymagań wynikających z art. 223 § 2 KPC w związku z art. 203 § 4 KPC oraz art. 469 KPC jest bezwzględnie nieważna i ta jej nieważność może być wykazywana w postępowaniu, w którym została zawarta, do czasu jego prawomocnego zakończenia (por. wyrok SN z 13 października 1972 r., III PRN 66/72, NP 1974 nr 3. str. 375).

Ugoda sądowa jako jedna z czynności prawnych w zakresie jej skutków materialnoprawnych podlega ogólnym regułom zawartym w Kodeksie cywilnym, w tym również przepisom o skuteczności oświadczeń woli i o wadach tych oświadczeń. Do oświadczeń stron zawartych w ugodzie sądowej mają więc zastosowanie art. 82-88 KC, z wyjątkiem odnoszącym się do błędu, gdyż ta wada oświadczenia woli została uregulowana dla ugody odrębnie w art. 918 KC. Wada oświadczenia woli może bądź

to powodować jego bezwzględną nieważność (art. 82 i 83 KC), bądź też uzasadnić uchylenie się od skutków prawnych złożonego oświadczenia (art. 84-86 KC - przy uwzględnieniu treści art. 918 KC - oraz art. 87 KC). Powódka w zażaleniu powołała się na działanie pod wpływem błędu, a zatem okoliczności dotyczące zawarcia ugody powinny być ocenione w kontekście treści art. 918 KC. W związku z tym prawidłowo Sąd Okręgowy uznał, że brak jest podstaw do przyjęcia, że powódka działała pod wpływem błędu co do stanu faktycznego, który strony uważały za niewątpliwy, co wyklucza możliwość uchylenia się przez nią od skutków oświadczenia woli na podstawie art. 918 KC.

Ostateczna ocena Sądu Okręgowego co do tego, że powódka nie może w niniejszej sprawie skutecznie uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli złożonego podczas zawierania ugody, albowiem nie składała oświadczenia woli pod wpływem błędu, nie może jednak stanowić wystarczającej przyczyny uznania, że zarzuty powódki podnoszone wobec treści ugody, jako czynności naruszającej jej interesy i krzywdzącej ją, są nieusprawiedliwione. Czynność prawna może być wadliwa z różnych przyczyn i różny jest wpływ wadliwości czynności prawnej na jej skuteczność prawną. W doktrynie i orzecznictwie odróżnia się nieważność czynności prawnej (nazywaną często nieważnością „bezwzględną”) od jej wzruszalności (nazywanej nieważnością „względną”). System prawny uznaje za nieważne (bezwzględnie) czynności prawne w razie między innymi sprzeczności oświadczenia woli z bezwzględnie wiążącymi normami prawnymi lub zasadami współżycia społecznego (art. 58 KC i odpowiednio art. 203 § 4 KPC lub art. 469 KPC). Czynność taka jest nieważna od samego początku i z mocy prawa, wobec czego sąd uwzględnia ten stan rzeczy z urzędu bez konieczności zgłaszania przez stronę zainteresowaną jakichkolwiek wniosków lub zarzutów w tym względzie, w szczególności bez konieczności uchylenia się przez stronę od skutków prawnych swojego oświadczenia woli. Nieważność bezwzględna ma charakter definitywny - każdy i zawsze może się na nią powołać.

Z kolei czynność prawna wzruszalna wywołuje wszystkie określone w jej treści skutki prawne, jednakże w sytuacjach przewidzianych w ustawie skutki te mogą ulec uchyleniu, jeżeli uprawniona do tego osoba skorzysta z przysługującego jej prawa podmiotowego i we wskazanym terminie (zawitym) złoży stosowne oświadczenie woli, które wzruszy dokonaną wcześniej czynność prawną. W takiej postaci następuje uchylenie się od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu (art. 84, 86, 88 KC, a przy ugodzie art. 918 KC).

Brak ustaleń faktycznych i oceny prawnej co do tego, czy ugoda sądowa zawarta przez strony 27 stycznia 2000 r. nie narusza słusznego interesu powódki jako pracownika, czyni jej kasację usprawiedliwioną. Takiej oceny – według kryteriów wskazanych w art. 469 KPC – żaden z Sądów rozpoznających sprawę nie dokonał. Sąd Rejonowy stwierdził, że ugoda nie jest sprzeczna z prawem i zasadami współżycia społecznego i nie zmierza do obejścia prawa, powołując przy tym art. 223 § 1 i 2 KPC w związku z art. 203 § 4 KPC jako przepisy zawierające kryteria, według których dokonywał oceny dopuszczalności ugody. Sąd Rejonowy nie dokonywał zatem w ogóle oceny treści ugody według kryterium słusznego interesu pracownika, wskazanego w art. 469 KPC. Z kolei Sąd Okręgowy powołał, co prawda, ten przepis w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, ale brak jakichkolwiek ustaleń i rozważań w tym przedmiocie w istocie uniemożliwia kontrolę prawidłowości tej oceny. Nie może się ona bowiem sprowadzać do uwzględnienia tego, że powódka w chwili zawierania ugody była reprezentowana przez pełnomocnika procesowego, który asystował jej przy tej czynności. Istotna jest bowiem sama treść ugody w kontekście przysługujących powódce (ewentualnie) roszczeń z tytułu rozwiązania z nią umowy o pracę, a ta nie została poddana analizie w stopniu umożliwiającym ocenę, czy ugoda nie narusza usprawiedliwionego interesu pracownika. Natomiast to, czy i jakie roszczenia przysługują powódce w rozpoznawanej sprawie wymaga ustaleń faktycznych, których Sądy pierwszej i drugiej instancji nie dokonały, ustaleń faktycznych nie może bowiem zastąpić przytoczenie rozbieżnych stanowisk stron oraz streszczenie złożonych przez nie pism procesowych. Ocena, czy ugoda jest dopuszczalna, musi być poprzedzona ustaleniem jej rzeczywistej treści, co oznacza, że oświadczenia stron wymagają stosownej wykładni dokonanej w oparciu o kryteria określone w art. 65 KC. Jest to istotne zwłaszcza z tej przyczyny, że strony w swoich twierdzeniach faktycznych zawartych w pismach procesowych (powódka w zażaleniu, pozwana w odpowiedzi na zażalenie) różnią się co do tego, jaka była rzeczywista treść oświadczenia woli powódki w kwestii wyrażenia zgody na odszkodowanie w kwocie 1.230 zł netto i zobowiązania się do niewnoszenia żadnych roszczeń „z tego tytułu” w stosunku do strony pozwanej. Istotny jest zatem zgodny zamiar stron i cel ugody zawierającej w swojej treści tego rodzaju oświadczenie powódki.

Twierdzenia kasacji dotyczące stanu psychofizycznego powódki w chwili zawierania ugody sądowej, wyłączającego świadome podjęcie przez nią decyzji i wyrażenie woli, nie mogły być wzięte pod uwagę przez Sąd Najwyższy, ponieważ pojawiły

się po raz pierwszy dopiero w kasacji, a ponadto nie są powiązane z takim zarzutem naruszenia konkretnie wskazanych przepisów prawa materialnego lub procesowego, który umożliwiłby ich rozpoznanie w postępowaniu kasacyjnym.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 393¹³ § 1 KPC.

=====